

EMILIA CZEPCZYŃSKA*

KSZTAŁTOWANIE SIĘ JEDNOLITEGO SYSTEMU OŚWIATY W II RZECZYPOSPOLITEJ

Wstęp

W pierwszych latach po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. system oświaty był niejednolity. Na ziemiach odrodzonej Rzeczypospolitej obowiązywały systemy edukacyjne oparte na strukturze szkolnictwa przyjętej w państwach zaborczych. Ponadto, prócz odmienności niemieckich, rosyjskich i austriackich, istniał również odrębny system oświaty na ziemiach Śląska, który utrzymał się pomimo ogólnej unifikacji szkolnictwa. W związku z tym wszelkie działania podejmowane w kwestii oświaty i edukacji przez władze publiczne, nauczycieli i inne osoby związane ze szkolnictwem obierały jeden kierunek – unifikację oświaty na terenie całego kraju. Problem ujednoczenia dotyczył przede wszystkim takich obszarów oświaty, jak ustrój i organizacja, co miało na celu likwidację różnych typów szkół i programów nauczania. Niezbędnym elementem wprowadzania nowego ładu w oświacie było uchwalenie nowych ustaw, rozporządzeń i innych aktów prawnych, regulujących w sposób wyczerpujący wszelkie prawne kwestie związane z oświatą i edukacją.

Podstawowe trudności w organizowaniu jednorodnego systemu oświaty były spowodowane ogromnymi różnicami, jakie zachodziły w szkolnictwie Polski pod zaborami.

Pod zaborem pruskim i rosyjskim edukacja służyła głównie wynarodowianiu Polaków, przy czym w zaborze pruskim szkoły stały na wy-

---

* Dr, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; e-mail: emilia.czepczynska@kul.pl

sokim poziomie, a nauka odbywała się w całości w języku niemieckim. W zaborze rosyjskim szkół było niewiele, zaś te istniejące miały bardzo niski poziom nauczania¹. W zaborze austriackim Polacy posiadali swoją autonomię w zakresie szkolnictwa, w związku z czym, mimo słabego poziomu naukowego, szkoły istniały praktycznie w każdej miejscowości². Problematyczną kwestią była również struktura systemu oświaty, która jako spuścizna państw zaborczych przybierała różne formy na terenach, które znajdowały się wcześniej pod różnymi zaborami. W byłej Galicji i na Śląsku Cieszyńskim istniały szkoły powszechne: 1-, 2-, 3-, 4-klasowe szkoły ludowe pospolite, 3-letnie szkoły wydziałowe na podbudowie czterech klas szkoły pospolitej i 3-letnie obowiązkowe kursy nauki dopełniającej dla absolwentów szkół ludowych, a także 8-letnie szkoły średnie, tj. szkoły realne, gimnazja realne i gimnazja reformowane realne, a także gimnazja 4-letnie niższe i 4-letnie wyższe. W zaborze pruskim podstawę systemu oświaty stanowiła 8-letnia szkoła elementarna, występująca w dwóch typach: szkoły zwykłej (ludowej) oraz szkoły obywatelskiej. Szkołami średnimi były: 9-letnie gimnazja klasyczne, realne i realne reformowane oraz wyższe szkoły realne. Natomiast w zaborze rosyjskim występowały 1- i 2-klasowe szkoły elementarne, gimnazja i progimnazja klasyczne oraz gimnazja realne³.

Poza problemami związanymi z odbudowywaniem po ponad stuletniej przerwie własnej państwowości – spójnej i jednolitej dla całej Rzeczypospolitej, w początkach XX w. w całej Europie dokonywano zmian w obszarze szkolnictwa i edukacji. Rozwój miast, postęp cywilizacyjny wpływały na coraz większą potrzebę kształcenia większych mas ludności i wymuszały tym samym reformy systemu oświaty, których dokonywano nie tylko na ziemiach Polski, ale także w wielu innych krajach⁴.

---

¹ Zob. M. Pęcherski, M. Świątek, *Organizacja oświaty w Polsce w latach 1917-1969*, Warszawa 1972, s. 26; K. Trzebiatowski, *Szkolnictwo powszechne w Polsce w latach 1918-1932*, Wrocław 1970, s. 20.

² Zob. W. Sikora, *Stan szkolnictwa w Polsce*, Kraków 1928, s. 7.

³ Zob. M. Pęcherski, M. Świątek, *Organizacja oświaty w Polsce w latach 1917-1969*, s. 15-18; K. Trzebiatowski, *Szkolnictwo powszechne w Polsce*, s. 27.

⁴ Zob. *Ustawa o ustroju szkolnictwa (Myśli przewodnie)*, „Oświata i Wychowanie” 1933, z. 1, s. 6-7; F. Araszkiwicz, *Szkoła średnia ogólnokształcąca w Polsce w latach 1918-1932*, Wrocław 1972, s. 64.

1. Oświata w początkach II Rzeczypospolitej

W odrodzonym państwie polskim obowiązywały wydane w 1917 r. Przepisy tymczasowe o szkołach elementarnych⁵. Zgodnie z przepisem art. 1 p.t. szkoły elementarne mogły być szkołami publicznymi lub prywatnymi. Szkoły publiczne charakteryzowały się bezpłatnością pobierania nauki oraz ogólną dostępnością. Utrzymywane były przez państwo, powiaty, gminy lub związki szkolne gmin i powiatów. Natomiast szkoły prywatne, w myśl przepisu art. 6 p.t. były utrzymywane przez osoby prywatne, zrzeszenia i instytucje, a szczegółowe regulacje dotyczące szkół prywatnych zawierał dział IV Przepisów tymczasowych. Obowiązek zakładania szkół elementarnych spoczywał na gminie (art. 14 p.t.). Na budowę szkół gminy mogły uzyskiwać subsydia i pożyczki z funduszu szkolno-budowlanego. Gmina była także odpowiedzialna za utrzymanie utworzonych przez siebie szkół. Zgodnie z przepisem art. 19 p.t. szkoły publiczne elementarne mogły być finansowane z podatków gminnych, funduszy, przeznaczonych przez organy samorządu powiatowego, ze Skarbu Państwa, z fundacji, zapisów i darowizn.

Najszybciej przeprowadzoną reformą oświaty po zakończeniu I wojny światowej była ta, dokonana przepisami dekretu z dnia 7 lutego 1919 r. o obowiązku szkolnym⁶. Wszystkie dzieci w wieku 7-14 lat objęto obowiązkiem szkolnym, który zgodnie z przepisami art. 1 i 28 d.o.s. winien był być realizowany w szkole powszechnej, ale także w domu lub w każdej innej szkole, o ile zakres programu nauczania w tej szkole był co najmniej równy programowi realizowanemu w szkołach powszechnych. Warto dodać, że wypełnianie obowiązku szkolnego zostało obostrzone karami aresztu lub grzywny, a odpowiedzialnymi za dopełnianie tego obowiązku ustanowiono rodziców lub prawnych opiekunów dziecka. Inne ważne przepisy tego aktu prawnego dotyczyły także zakazu przyjmowania do szkoły dzieci, które nie osiągnęły wieku szkolnego, obowiązku realizacji nauki uzupełniającej w przypadku ukończenia szkoły powszechnej przed

---

⁵ Przepisy tymczasowe o szkołach elementarnych w Królestwie Polskim, Dz. Urz. Dep. WRiOP Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego 1917, Nr 1, poz. 1 [dalej: p.t. lub Przepisy tymczasowe].

⁶ Dekret o obowiązku szkolnym z dnia 7 lutego 1919 r., Dz. Urz. Min. WRiOP Nr 2, poz. 2 [dalej: d.o.s. lub dekret o obowiązku szkolnym].

14. rokiem życia oraz obowiązku prowadzenia metryk szkolnych⁷. Ponadto potwierdzono niejako przepisy tymczasowe o szkołach elementarnych, a obowiązek zakładania szkół powszechnych pozostawiono gminom. Dekret o obowiązku szkolnym niewątpliwie wywarł ogromny wpływ na prawne usystematyzowanie prawa oświatowego w odrodzonej Polsce. Nie wszystkie jednak założenia tego aktu prawnego zostały zrealizowane, głównie z powodu braku właściwych aktów wykonawczych tudzież zwalczających się idei różnych ugrupowań politycznych⁸. Dlatego też niezwykle ważnym okazało się uchwalenie nowej Konstytucji w marcu 1921 r.⁹ W Konstytucji z 1921 r. potwierdzono bowiem obowiązek wszystkich obywateli do nauki w zakresie szkoły powszechnej oraz delegację ustawową do oznaczenia czasu, zakresu i sposobu pobierania tej nauki. Ta regulacja o charakterze ustrojowym miała niebagatelny wpływ na rozwój oświaty w Polsce¹⁰. Ponadto przepisem art. 119 Konstytucji z 1921 r. ustanowiono bezpłatność nauki w szkołach państwowych i samorządowych, co także miało istotne znaczenie dla upowszechnienia edukacji. Oczywiście jest, że realizacja tego prawa uzależniona była od zagęszczenia sieci szkół publicznych w kraju. Toteż kolejne akty prawne były rozwinięciem ogólnie sformułowanego przepisu art. 3 d.o.s., dotyczącego obowiązku zakładania szkół powszechnych przez gminy.

W 1922 r. uchwalono dwie ustawy: 1) o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych¹¹ oraz 2) o budowie publicznych szkół powszechnych¹². Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 17 lutego 1922 r. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych obowiązek tworzenia i prowadzenia publicznych szkół powszechnych nałożono na państwo i gminę. Zastrzeżono, że szkoły mają być rozmieszczone w taki sposób, aby każde dziecko w wieku szkolnym mogło korzystać z nauki w publicznej szkole powszechnej oraz aby szkoła ta była możliwie naj-

---

⁷ Metryki szkolne to po pierwsze rejestry dzieci w wieku szkolnym i po drugie rejestry obecności uczniów każdego dnia w szkole.

⁸ Zob. M. Pęcherski, M. Świątek, *Organizacja oświaty w Polsce w latach 1917-1969*, s. 27-30.

⁹ Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. Nr 44, poz. 267 [dalej: Konstytucja z 1921 r.].

¹⁰ Zob. K. Trzebiatowski, *Szkolnictwo powszechne w Polsce*, s. 72.

¹¹ Ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych, Dz. U. Nr 18, poz. 143 [dalej: u.z.u.p.s.p.].

¹² Ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. o budowie publicznych szkół powszechnych, Dz. U. Nr 18, poz. 144.

wyższego stopnia organizacyjnego. Ustanowiono obwody szkolne, które miały skupiać od 40 do 650 dzieci w wieku szkolnym, a odległość między domem dziecka a szkołą nie mogła wynosić więcej niż 3 km. W art. 6 te same ustawy została określona organizacja szkoły powszechnej. Wprowadzono siedem rodzajów szkół powszechnych, z których najmniej zorganizowana była szkoła o jednym nauczycielu, a najwyżej szkoła o minimum siedmiu nauczycielach. Rodzaj tworzonej szkoły zależał od liczby dzieci urodzonych w przeciągu trzech następujących po sobie lat, mieszkających w danym obwodzie. Szkoła jednoklasowa (o jednym nauczycielu) istniała w obwodzie, gdzie dzieci było mniej niż 60, szkoła dwuklasowa (o dwóch nauczycielach) przy liczbie uczniów od 61 do 100, trzyklasowa (o trzech nauczycielach) – 101-150, czteroklasowa (o czterech nauczycielach) – 151-200, pięcioklasowa (o pięciu nauczycielach) – 201-250, sześcioklasowa (o sześciu nauczycielach) – 251-300 i siedmioklasowa – powyżej 300 dzieci.

Zgodnie z przepisem art. 10 i n. u.z.u.p.s.p. koszty zakładania i utrzymywania publicznych szkół powszechnych były pokrywane przez Skarb Państwa (wydatki na pomoce naukowe, materiały do nauki, biblioteki i druki szkolne), gminę (wszelkie inne potrzeby rzeczowe szkoły, zaś w szczególności konserwacja pomieszczeń w szkołach, urządzenia wewnętrzne, oświetlenie, opał, utrzymanie porządku i czystości), z dobrowolnych świadczeń innych związków komunalnych, z fundacji, zapisów i darowizn. Jeżeli szkoła swoim obwodem obejmowała dzieci mieszkające na obszarze kilku gmin, obowiązek założenia i utrzymywania szkoły należał do tej gminy, na której terytorium, zgodnie z planem sieci szkolnej, szkoła się znajdowała. Przy czym inne gminy winne były partycypować w finansowaniu placówki. Nałożony w głównej mierze na samorząd terytorialny obowiązek utrzymywania szkół powszechnych, w tym kosztów budowy i wyposażenia szkoły, a także specyficzna organizacja szkół oparta na liczbie zamieszkałych w obwodzie dzieci wpłynęły negatywnie na kształtowanie się sieci szkół w Polsce¹³.

Chęć wprowadzenia w życie przepisów powyższych ustaw była szczytnym celem, natomiast rzeczywistość wyniszczonych, zdewastowanych po wojnie miast i wsi, a także światowy kryzys nie pozwoliły na zrealizowanie założeń budowy gęstej sieci szkół¹⁴.

¹³ Zob. M. Pęcherski, M. Świątek, *Organizacja oświaty w Polsce w latach 1917-1969*, s. 30-31.

¹⁴ Zob. K. Trzebiatowski, *Szkolnictwo powszechne w Polsce*, s. 75-78; J. Szablicka-Żak, *Szkolnictwo i oświata w pracach sejmu ustawodawczego II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1997, s. 82-83.

Oprócz szkół powszechnych rozwijało się w Polsce szkolnictwo średnie ogólnokształcące oraz szkolnictwo zawodowe. Unifikację szkolnictwa średniego przeprowadzono w 1919 r. za pomocą wydanego przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Programu Naukowego Szkoły Średniej¹⁵. Zgodnie z nim szkoły średnie funkcjonowały niezależnie od szkół powszechnych. Ten swoisty indywidualizm szkół średnich miał zapobiegać dopuszczaniu do szkolnictwa średniego słabszych uczniów¹⁶. W ramach szkolnictwa średniego funkcjonowały 8-letnie gimnazja, które podzielone były na 3-letnie gimnazja niższe (realizujące program przygotowawczy) oraz 5-letnie gimnazja wyższe (program systematyczny)¹⁷. Do pierwszej klasy gimnazjum dostawali się uczniowie po ukończeniu czterech oddziałów szkoły powszechnej, ewentualnie po ukończeniu siedmiu (sześciu) oddziałów szkoły powszechnej od razu dostawali się do czwartej klasy gimnazjum. Rozporządzeniem z dnia 2 stycznia 1929 r. zrównane zostały programy nauczania w I, II i III klasie gimnazjum oraz V, VI i VII oddziale szkoły powszechnej¹⁸. Szkolnictwo zawodowe obejmowało 3-letnie szkoły zawodowe doksztalające (dla młodzieży zatrudnionej w handlu i przemyśle w wieku 15-18 lat) oraz szkoły zawodowe (które były wysoce zróżnicowane; można wskazać sześć grup szkół zawodowych: techniczne, rzemieślniczo-przemysłowe, mistrzowskie, handlowe, rolnicze oraz żeńskie szkoły przemysłowe i gospodarcze)¹⁹.

¹⁵ *Program naukowy szkoły średniej. Projekt wypracowany przez Sekcję Szkolnictwa Średniego*, Warszawa 1919, s. 7.

¹⁶ Zob. F. Araszkiwicz, *Szkoła średnia ogólnokształcąca*, s. 39.

¹⁷ Ośmioletnie gimnazjum ogólnokształcące istniało wcześniej w Królestwie Polskim, Galicji, a także na ziemiach byłego zaboru pruskiego, zatem *Program naukowy szkoły średniej* nie wprowadzał całkowicie nowej organizacji szkolnictwa średniego, a podtrzymywał jedynie dotychczasowe rozwiązania (zob. W. Śliwiński, *Ustawodawstwo szkolne i organizacja polskich władz szkolnych oraz szkolnictwa wszystkich stopni w pierwszym dziesięcioleciu istnienia Odrodzonego Państwa Polskiego*, Łódź 1928, s. 100).

¹⁸ Zarządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 2 stycznia 1929 r. w sprawie zmian w planach godzin dla siedmioklasowych publicznych szkół powszechnych i gimnazjów państwowych, Dz. Urz. Min. WRiOP Nr 1, poz. 1; *Ustawa o ustroju szkolnictwa (Uwagi do wykresów ustroju szkolnego)*, „Oświata i Wychowanie” 1933, z. 1, s. 19.

¹⁹ *Ustawa o ustroju szkolnictwa (Uwagi do wykresów ustroju szkolnego)*, s. 19-20; J. Miąso, *Szkoły zawodowe w Polsce w latach 1918-1939. Ich rozwój, organizacja i funkcje społeczne*, Wrocław 1988, s. 49.

2. Ustawa z 1932 roku o ustroju szkolnictwa

Przełomem w ujednocianiu systemu oświaty w dwudziestolecie międzywojennym była ustawa z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa²⁰. Do 1932 r. prawo oświatowe tworzyły pojedyncze ustawy przedwojenne, obowiązujące na określonym obszarze, ustawy obejmujące tylko nieliczne dziedziny szkolnictwa oraz rozporządzenia i zarządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, które wydawane były doraźnie i w samym założeniu miały charakter tymczasowy. Zanim uchwalono ustawę o ustroju szkolnictwa w debacie publicznej przedstawiono kilka projektów zmian oświaty, a kształt przyjętych w nich rozwiązań różnił się znacząco między sobą. Pierwszym takim projektem były uchwały powzięte w 1919 r. na I Ogólnopolskim Wielkim Zjeździe Nauczycielskim, zwanym Sejmem Nauczycielskim. Zaproponowano wprowadzenie jednolitej obowiązkowej siedmioletniej szkoły powszechnej dla dzieci w wieku 7-14 lat oraz pięcioletnich gimnazjów ogólnokształcących i szkół zawodowych, a także szkół uzupełniających dla młodzieży, rozpoczynającej pracę po szkole powszechnej. Postulowano zróżnicowanie szkół średnich ogólnokształcących według kilku typów, odpowiadających określonym grupom przedmiotów. Wśród innych tez Zjazdu pojawiło się zagadnienie zezwolenia dzieciom lepiej rozwiniętym na rozpoczęcie szkoły powszechnej w wieku sześciu lat²¹.

Na ostry sprzeciw społeczeństwa, w tym głównie lewicowych organizacji nauczycielskich, natrafił projekt z 1925 r. ówczesnego Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego – Stanisława Grabskiego. Proponował on bowiem oparcie systemu oświaty o niejednolite szkoły powszechne – odrębne dla obszarów wiejskich i odrębne dla miast oraz postulował zachowanie elitarniej szkoły średniej. Projekt ten został przedstawiony pod obrady sejmowe, jednak po licznych zebraniach i wiecach, krytyce projektu na łamach prasy i czasopism branżowych, został wycofany²².

W 1927 r. nie został uchwalony kolejny projekt. Tym razem autorstwa ministra Kazimierza Bartla, nad którym prace kontynuował mini-

²⁰ Ustawa z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa, Dz. U. Nr 38, poz. 389 [dalej u.u.s.].

²¹ Zob. M. Falski, *Koncepcja szkoły powszechnej*, [w:] *Rozprawy z dziejów oświaty*, red. Ł. Kurdybacha, t. I, Wrocław 1958, s. 184-194.

²² Zob. K. Trzebiatowski, *Szkolnictwo powszechne w Polsce*, s. 211-213.

ster Gustaw Dobrucki. Według założeń tego projektu podstawą ustroju szkolnictwa miała być 7-letnia szkoła powszechna najwyższego stopnia organizacyjnego. Na niej oparte by było 3- i 5-letnie szkolnictwo średnie ogólnokształcące. Szkolnictwo zawodowe miało być dwupoziomowe i oparte na 7-klasowej szkole powszechnej oraz na 3-letniej szkole średniej ogólnokształcącej. Ponadto zakładano obowiązkowe doksztalcanie młodzieży do lat 18, nieuczęszczającej do żadnej ze szkół²³.

Ostatecznie 11 marca 1932 r. uchwalono ustawę według projektu ministra Janusza Jędrzejewicza. Przepisem art. 1 u.u.s. szkoły podzielono na państwowe (utrzymywane wyłącznie przez państwo), publiczne (utrzymywane przez państwo i samorząd terytorialny) oraz prywatne. W ustawie potwierdzono siedmioletni obowiązek szkolny w zakresie programu szkoły powszechnej, a w szczególnych przypadkach zezwolono na przyspieszenie bądź odroczenie obowiązku szkolnego o jeden rok. Ponadto młodzież do 18. roku życia miała podlegać obowiązkowemu doksztalcaniu, jeżeli nie pobierała nauki w żadnej szkole (art. 15 ust. 1 u.u.s.)²⁴.

Zgodnie z przepisem art. 10-12 u.u.s. podstawową jednostką systemu oświaty była szkoła powszechna, w której realizowano obowiązek szkolny. Wprowadzono trzy typy szkoły powszechnej. Szkoła I stopnia, która realizowała pierwszy szczebel programowy wraz z najważniejszymi składnikami programowymi szczebla drugiego i trzeciego²⁵. Szkoła II stopnia realizująca pierwszy i drugi szczebel programowy wraz z najważniejszymi składnikami programowymi szczebla trzeciego. Oraz szkoła III stopnia, która miała realizować wszystkie trzy szczeble programowe w pełnym zakresie. Takie rozwiązanie w zasadzie utrzymywało niejednorodność szkół powszechnych. Jednakże w innym wymiarze niż przed 1932 r., bowiem zamiast siedmiu różnych szkół powszechnych system oświaty

---

²³ Zob. M. Falski, *Koncepcja szkoły powszechnej*, s. 203-206. Na uwagę zasługuje także projekt B. Nawroczyńskiego opublikowany w 1931 r. Proponował on, aby uczniów w szkole powszechnej dzielono do klas na podstawie ich uzdolnień. Postulował wprowadzenie trzech klas w szkołach powszechnych: 1) dla dzieci normalnych; 2) dla dzieci anormalnych; 3) dla dzieci wybitnie uzdolnionych, przy czym do szkoły średniej mogłyby trafiać wyłącznie uczniowie wybitnie uzdolnieni (zob. K. Trzebiatowski, *Szkolnictwo powszechne w Polsce*, s. 205-207).

²⁴ Obowiązek doksztalcania można by uznać za załączek zawartego w przepisie art. 70 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej obowiązku nauki do 18. roku życia (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483).

²⁵ Pierwszy szczebel programowy obejmował elementarny zakres wykształcenia ogólnego, drugi był pogłębieniem szczebla pierwszego, zaś trzeci miał przysposabiać uczniów do życia pod względem społeczno-obywatelskim i gospodarczym (art. 11 ust. 2 u.u.s.).

oparto na trzech stopniach szkół powszechnych. Wskazywano przy tym, że wprowadzenie jednolitej szkoły powszechnej ze względów finansowych jest niemożliwe do wykonania, a zróżnicowanie na trzy kategorie szkół jest niewątpliwie lepsze niż dotychczasowe siedem²⁶.

Na bazie szkoły powszechnej ustanowiono 6-letnią szkołę średnią ogólnokształcącą, która składała się z czteroletniego gimnazjum i dwuletniego liceum. Program gimnazjum został oparty na drugim szczeblu programowym szkoły powszechnej, a ponadto uwzględniał nauczanie praktyczne. Liceum oparto na programie gimnazjum i podzielono na wydziały, których podstawę dydaktyczną stanowiły odpowiednio dobrane grupy przedmiotów. Ponadto uregulowano kwestie związane ze szkolnictwem zawodowym. Przepis art. 25 u.u.s. stanowił, że szkoły zawodowe dzielą się na szkoły doksztalające, typu zasadniczego oraz szkoły przysposobienia zawodowego. Szkoły zawodowe doksztalające przeznaczone były dla osób pracujących zawodowo. Miały za zadanie edukować w zakresie teorii zawodu oraz pogłębiać umiejętności praktyczne zdobywane w pracy zarobkowej. Szkoły zawodowe typu zasadniczego dawały przygotowanie teoretyczne i praktyczne do wykonywania zawodu i dzieliły się na szkoły stopnia niższego, gimnazjalnego i licealnego. Szkoły zawodowe stopnia niższego miały charakter praktyczny, były oparte na pierwszym szczeblu programowym szkoły powszechnej, a nauka w nich trwała 2-3 lata. Szkoły zawodowe stopnia gimnazjalnego kształciły w zakresie przygotowania praktycznego, przygotowania zawodowego teoretycznego, w programie zaś uwzględniano niektóre elementy kształcenia ogólnego. Ich program nauczania oparty był na drugim lub trzecim szczeblu programowym szkoły powszechnej i trwał od dwóch do czterech lat w zależności od zawodu. Szkoły zawodowe stopnia licealnego dawały przygotowanie praktyczne, głębsze przygotowanie zawodowe teoretyczne, a także uczyły w odpowiednim zakresie kształcenia ogólnego. Program szkół zawodowych stopnia licealnego oparty był na programie gimnazjum ogólnokształcącego, a nauka odbywała się przez 2-3 lata²⁷. Ponadto na podstawie przepisu art. 33 u.u.s. funkcjonowały szkoły przy-

²⁶ Zob. S. Klebanowski, *Przebudowa szkoły powszechnej*, „Oświata i Wychowanie” 1933, z. 2-3, s. 97-105.

²⁷ Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 listopada 1933 r. o organizacji szkolnictwa zawodowego, Dz. Urz. Min. WRiOP Nr 15, poz. 202.

sposobienia do zawodu, przeznaczone dla absolwentów wszystkich szkół wszelkich stopni.

3. Szkolnictwo prywatne

Po I wojnie światowej powstało w Polsce wiele szkół prywatnych. Pomimo odpłatności za pobieraną naukę, szkolnictwo prywatne rozrastało się i w roku szkolnym 1925/26 szkół średnich prywatnych było prawie dwa razy więcej niż szkół państwowych²⁸. Związek Nauczycielstwa Polskiego postulował utrzymanie szkół prywatnych jako placówek poprawiających elastyczność organizacyjną oświaty w Polsce. Jednocześnie proponował, aby szkoły prywatne były szkołami prowadzonymi przez nienastawione na zysk organizacje społeczne, nie zaś przez osoby prywatne. Wnosił też o subwencjonowanie szkół prywatnych z budżetu państwa z jednoczesnym sprawowaniem nadzoru nad tymi szkołami właśnie przez administrację publiczną²⁹. Szkolnictwo prywatne działało w Polsce przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego. Funkcjonowanie szkół innych niż państwowe zostało nawet potwierdzone w art. 117 Konstytucji z 1921 r.: „wszystkie szkoły (...) zarówno publiczne, jak i prywatne podlegają nadzorowi władz państwowych w zakresie ustawy określonym”.

W początkowym okresie po odzyskaniu niepodległości zakładanie szkół prywatnych regulowały Przepisy tymczasowe. Zgodnie z przepisem art. 78 p.t. szkołę prywatną elementarną mogli zakładać poszczególni obywatele, instytucje i stowarzyszenia po uzyskaniu koncesji od rady szkolnej powiatowej. Decyzja ta mogła być wstrzymana przez inspektora szkolnego, który jednocześnie (nie później niż w terminie 7 dni) składał odwołanie do władz szkolnych drugiej instancji. Do podania o koncesję należało dołączyć dowód przynależności państwowej, życiorys i ewentualnie opinię o nieskazitelności moralnej i obywatelskiej założyciela, zobowiązanie, że lokal szkolny będzie odpowiadał wymaganiom higieny szkolnej, zobowiązanie, że kierownik i nauczyciele będą posiadali przepisane prawem kwalifikacje naukowe i zawodowe, program nauk i rozkład zajęć, spis pomocy naukowych, budżet i opcjonalnie statut szkoły (art. 79

²⁸ Zob. W. Sikora, *Stan szkolnictwa w Polsce*, s. 22.

²⁹ Zob. H. Raabe, *Zagadnienia organizacyjne szkolnictwa polskiego*, [w:] *Zagadnienia szkolnictwa polskiego*, Warszawa 1924, s. 10.

p.t.)³⁰. Organ prowadzący szkołę zatrudniał nauczycieli oraz powoływał kierownika szkoły. Szkoła prywatna mogła uzyskać uprawnienia szkół publicznych do wydawania świadectw i dyplomów, jeżeli realizowany przez nią program nauczania odpowiadał programowi nauczania w szkole publicznej. Uprawnienia nadawał Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na wniosek rady szkolnej powiatowej. Nadzór nad szkołami prywatnymi elementarnymi sprawował inspektor szkolny oraz organy miejscowego zarządu szkolnego, tj. rady szkolne powiatowe i dozory szkolne.

W II Rzeczypospolitej dozwolone było również zakładanie prywatnych szkół średnich przez osoby prywatne, instytucje i stowarzyszenia. Zgodnie z przepisami rozporządzenia Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z grudnia 1917 r.³¹, chcąc założyć prywatną szkołę średnią, do podania o wydanie koncesji założyciel będący osobą prywatną powinien był dołączyć: swój życiorys, dowód przynależności państwowej, dowód posiadania dostatecznego majątku dla zapewnienia bytu szkole. Tymczasem, jeżeli zakładana szkoła miała być własnością instytucji lub stowarzyszenia, starający się o koncesję powinien był przedłożyć: statut instytucji (stowarzyszenia), uchwałę o powziętym zamiarze utrzymywania szkoły, sprawozdanie finansowe z ostatniego roku działalności instytucji lub stowarzyszenia. Natomiast niezależnie od statusu prawnego założyciela do podania o koncesję należało dołączyć deklarację o przyjęciu odpowiedzialności finansowej w granicach budżetu szkoły i wyjaśnienia dotyczące miejscowości, w której szkoła ma być założona, wieku i płci uczniów, języka wykładowego, godzin, w których ma się odbywać nauka w szkole, programu szkoły, liczby godzin poszczególnych przedmiotów według klas, przewidywanego budżetu na najbliższy rok, zasadniczych punktów wewnętrznej organizacji szkoły. Koncesję na prowadzenie prywatnej szkoły średniej od 1924 r. wydawali kuratorzy poszczególnych okręgów szkolnych³².

³⁰ Zadziewia fakultatywność podania statutu szkoły. W obecnym stanie prawnym jedną z obligatoryjnych części składowych zgłoszenia do ewidencji zakładanej szkoły niepublicznej jest właśnie statut szkoły.

³¹ Rozporządzenie Dyrektora Departamentu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do właścicieli (-lek) i kierowników (-czek) oraz zarządów szkół średnich ogólnokształcących niepaństwowych w Królestwie Polskim z grudnia 1917 r., Dz. Urz. Min. WRiOP z 1918 r. Nr 3, poz. 5.

³² Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 19 września 1924 r. w sprawie koncesjonowania prywatnych szkół średnich i seminariów

Prywatne szkoły średnie mogły otrzymywać uprawnienia gimnazjów państwowych, w wymiarze pełnym lub niepełnym. W celu uzyskania pełnych praw gimnazjum państwowego szkoła średnia prywatna winna była spełnić następujące warunki: program szkoły miał być taki sam, jak w gimnazjum państwowym lub równorzędny zatwierdzony przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (a od 1924 r. – kuratora okręgu szkolnego), szkoła miała mieć grono nauczycielskie i kierownika z przepisanymi kwalifikacjami, dla kierownika i większości nauczycieli praca w szkole prywatnej powinna być jedyną pracą, nauczyciele nie mogli pracować więcej niż 30 godzin tygodniowo, szkoła miała wykazywać dostatecznie wysoki poziom naukowy i wychowawczy, wiek i liczba uczniów w klasach oraz zasady promowania uczniów winny były być takie, jak w szkołach państwowych, szkoła powinna była posiadać odpowiednie pomieszczenie, urządzenia, pomoce naukowe oraz bibliotekę. W zależności od tego, ile i w jakim stopniu z wymienionych wyżej przesłanek spełniała szkoła prywatna, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (od 1924 r. na wniosek kuratora okręgu szkolnego) przyznawał pełne lub niepełne prawa szkół państwowych. Pełne prawa przyznane szkołom prywatnym charakteryzowały się tym, że egzaminy dojrzałości odbywały się w sposób określony przepisami o egzaminach dojrzałości w gimnazjach państwowych, zaś świadectwa poszczególnych klas, wydawane przez szkołę były równoznaczne ze świadectwami gimnazjów państwowych, a przy przechodzeniu do odpowiednich klas gimnazjów państwowych uczniowie takiej szkoły prywatnej zdawali egzamin wstępny jedynie z różnicy programowej obu szkół.

Niepełne prawa szkół prywatnych oznaczały, że mimo tego, iż egzaminy dojrzałości odbywały się na tych samych zasadach, co w szkołach z pełnymi prawami, jednakże skład komisji mógł być inny niż w gimnazjach państwowych, a świadectwa poszczególnych klas były równoznaczne ze świadectwami gimnazjów państwowych, ale przy przechodzeniu do odpowiednich klas gimnazjum państwowego uczniowie musieli zdać całkowity egzamin wstępny. Ponadto od 1929 r. uczniowie prywatnych szkół średnich mogli korzystać z ulg kolejowych na równi z uczniami szkół państwowych. Niezależnie zaś od formy, prawa gimnazjum

państwowego były przyznawane na jeden rok szkolny, a na dłużej jedynie w wyjątkowych wypadkach³³.

Dzięki wydanemu w 1921 r. okólnikowi Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego³⁴ prywatne szkoły średnie mogły otrzymywać od państwa zasiłki na pokrycie niedoborów budżetu szkolnego, które powstawały w związku ze zwalnianiem niezamożnych uczniów z opłat wpisowych. Pomoc w finansowaniu szkół prywatnych ze Skarbu Państwa trwała do listopada 1923 r., kiedy to zawieszono moc obowiązującą powyższego okólnika³⁵.

Początkowo po odrodzeniu się państwa polskiego otwierano liczne prywatne szkoły zawodowe, jednakże ze względu na brak prawnych podstaw do zakładania i prowadzenia takich szkół były one systematycznie likwidowane. Szkolnictwo zawodowe niezależnie od okresu w historii zawsze wymaga dużych nakładów finansowych. W związku z tym prywatne szkoły zawodowe stanowiły niewielki procent spośród wszystkich szkół zawodowych w Polsce, a te działające były to placówki, które istniały ze względu na potrzeby lokalnej społeczności (np. niedalekie sąsiedztwo fabryki lub dużego zakładu przemysłowego, np. odzieżowego)³⁶. Natomiast wyczerpująco uregulowano funkcjonowanie szkół rolniczych. Podstawą do zakładania prywatnych szkół rolniczych była ustawa z dnia 9 lipca 1920 r. o ludowych szkołach rolniczych³⁷, której art. 2 zezwalał na tworzenie i utrzymywanie ludowych szkół rolniczych stowarzyszeniom, spółkom i osobom prywatnym.

³³ Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie przyznawania ogólnokształcącym prywatnym szkołom średnim praw gimnazjów państwowych z dnia 22 kwietnia 1920 r., Dz. Urz. Min. WRiOP Nr 8, poz. 59; rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 7 listopada 1924 r. w sprawie przyznawania prywatnym szkołom średnim ogólnokształcącym praw gimnazjów państwowych, Dz. Urz. Min. WRiOP Nr 20, poz. 206; rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 1 maja 1929 r. w sprawie nadawania prywatnym szkołom średnim ogólnokształcącym i seminariom nauczycielskim praw szkół państwowych, Dz. Urz. Min. WRiOP Nr 6, poz. 75.

³⁴ Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Zarządów i Dyrekcyj prywatnych szkół średnich na terenie Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie przepisów, dotyczących udzielania szkołom prywatnym zasiłków z dnia 22 września 1921 r., Dz. Urz. Min. WRiOP z 1922 r. Nr 1, poz. 7.

³⁵ Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorów wszystkich Okręgów Szkolnych w sprawie zasiłków dla prywatnych szkół średnich z dnia 24 listopada 1923 r., Dz. Urz. Min. WRiOP Nr 21, poz. 191.

³⁶ Zob. F. Śliwiński, *Ustawodawstwo szkolne*, s. 132.

³⁷ Ustawa z dnia 9 lipca 1920 r. o ludowych szkołach rolniczych, Dz. U. Nr 62, poz. 398.

Osoba prawna lub fizyczna mogła założyć szkołę zawodową po uzyskaniu zezwolenia. Wniosek o zezwolenie wnoszono do Departamentu Szkolnictwa Zawodowego, a dane, które powinien zawierać, to przede wszystkim miejscowość, w której znajduje się prywatna szkoła zawodowa, oznaczenie właściciela szkoły, określenie, czy szkoła posiada koncesję na prowadzenie działalności, przez kogo wydana oraz czy posiada statut, oznaczenie kierownika szkoły i jego kwalifikacji, język wykładowy kształcenia, czas trwania nauki, a także wiek uczniów i rozkład zajęć szkolnych³⁸.

Prywatna szkoła zawodowa mogła uzyskiwać prawa państwowej szkoły zawodowej. Dzięki tym uprawnieniom świadectwa z poszczególnych klas wydawane przez prywatną szkołę zawodową były równoważne ze świadectwami państwowymi, a uczniowie chcący przenieść się do szkoły państwowej byli zobligowani do zdawania egzaminów jedynie w zakresie różnicy programowej. Analogicznie świadectwa ukończenia wydawane uczniom po skończeniu prywatnej szkoły zawodowej były równoważne świadectwom szkół państwowych, a ponadto uczniom prywatnych szkół zawodowych przysługiwały te same ulgi kolejowe, odroczenia służby wojskowej i tym podobne zwolnienia, co uczniom szkół państwowych³⁹.

W 1932 r. wraz z ustawą o ustroju szkolnym wydano ustawę o szkołach prywatnych⁴⁰. Zgodnie z art. 2 u.p.s. szkołę prywatną mógł założyć każdy obywatel Polski (a po zezwoleniu Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego osoba nieposiadająca obywatelstwa polskiego), po spełnieniu łącznie czterech warunków: 1) przedłożenia statutu szkoły, ustalającego ustrój wewnętrzny szkoły, język nauczania i program, nazwę oraz stosunek właściciela do dyrektora i nauczycieli⁴¹; 2) zapewnie-

---

³⁸ Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie zezwolenia na prowadzenie prywatnych szkół i kursów zawodowych z dnia 24 lipca 1922 r., Dz. Urz. Min. WRiOP Nr 26, poz. 293.

³⁹ Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie przyznania prywatnym szkołom zawodowym praw państwowych szkół zawodowych z dnia 21 czerwca 1922 r., Dz. Urz. Min. WRiOP Nr 23, poz. 251.

⁴⁰ Ustawa z dnia 11 marca 1932 r. o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych Dz. U. Nr 33, poz. 343 [dalej u.p.s.].

⁴¹ Zgodnie z wydanym na podstawie art. 2 ust. 1 u.p.s. rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego statut szkoły w zakresie ustroju szkoły miał określać zadania szkoły, dla kogo szkoła jest przeznaczona, rodzaj (typ) i stopień szkoły, czas, jaki obejmuje całkowity kurs nauki, zasady podziału uczniów według klas, oddziałów itp., regulamin przyjmowania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz wydawania świadectw, kompetencje dyrektora i rady pedagogicznej, zob. rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 7 czerwca 1932 r. o prywatnych szko-

nia szkole odpowiedniego lokalu i wyposażenia w urządzenia i pomoce naukowe; 3) wykazania, że środki na utrzymanie szkoły będą wystarczające; 4) przedłożenia pisemnego stwierdzenia właściwych władz państwowych, że osoba zakładająca szkołę zachowywała się nienagannie pod względem moralności oraz w stosunku do państwa. Program nauczania w szkole prywatnej musiał odpowiadać programowi szkoły publicznej bądź musiał zostać zatwierdzony przez kuratora. Jeżeli powyższe warunki zostały spełnione, określona władza szkolna wydawała orzeczenie, w którym zezwalało na utworzenie szkoły prywatnej. Szkoły prywatne mogły uzyskać uprawnienia szkół państwowych, dzięki czemu świadectwa tych szkół były równoznaczne ze świadectwami szkół państwowych (art. 8 u.p.s.). Szczegółowe regulacje dotyczące nadawania praw szkół publicznych szkołom prywatnym zawierały rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wydane na podstawie art. 8 u.p.s.⁴² Zgodnie z przepisami tych rozporządzeń uprawnienia szkół publicznych mogły uzyskać szkoły prywatne, które były zorganizowane na wzór szkół publicznych lub zostały uznane przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego za szkoły eksperymentalne (§ 1 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 16 grudnia 1936 r. o nadawaniu prywatnym szkołom powszechnym uprawnień publicznych szkół powszechnych, § 1 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 13 grudnia 1937 r. o nadawaniu prywatnym liceom ogólnokształcącym uprawnień liceów państwowych, § 1 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 listopada 1937 r. o nadawaniu prywatnym szkołom zawodowym uprawnień szkół państwowych). Nadanie uprawnień było uwarunkowane spełnianiem szeregu wymogów. Szkoła prywatna musiała osiągać wyniki nauczania oraz poziom wychowawczy

---

łach oraz zakładach naukowych i wychowawczych, wydane co do § 13 w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, a co do § 20 w porozumieniu z Ministrami Spraw Wewnętrznych oraz Przemysłu i Handlu, Dz. U. Nr 50, poz. 473.

⁴² Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 16 grudnia 1936 r. o nadawaniu prywatnym szkołom powszechnym uprawnień publicznych szkół powszechnych, Dz. Urz. Min. WRiOP Nr 11, poz. 214; rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 13 grudnia 1937 r. o nadawaniu prywatnym liceom ogólnokształcącym uprawnień liceów państwowych, Dz. Urz. Min. WRiOP Nr 14, poz. 413; rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 listopada 1937 r. o nadawaniu prywatnym szkołom zawodowym uprawnień szkół państwowych, Dz. Urz. Min. WRiOP Nr 13, poz. 384.

dorównujące tym, osiąganym w szkołach publicznych, kierownik (dyrektor) i nauczyciele musieli pracować przede wszystkim w tej jednej szkole prywatnej, szkoła winna być wyposażona w odpowiednie pomieszczenia, urządzenia, pomoce naukowe itp. oraz miała odpowiadać potrzebom państwowym na danym terenie, zaś w przypadku szkół zawodowych przyznanie uprawnień szkół publicznych było uzależnione od przestrzegania postanowień statutu szkoły i przepisów zarządzeń państwowych władz szkolnych oraz minimum dwuletniego okresu działalności (§ 2 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 16 grudnia 1936 r. o nadawaniu prywatnym szkołom powszechnym uprawnień publicznych szkół powszechnych, § 2 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 13 grudnia 1937 r. o nadawaniu prywatnym liceom ogólnokształcącym uprawnień liceów państwowych, § 2 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 listopada 1937 r. o nadawaniu prywatnym szkołom zawodowym uprawnień szkół państwowych).

Uprawnienia szkół publicznych nadawał szkołom powszechnym Kurator Okręgu Szkolnego na wniosek właściwego inspektora szkolnego, z wyjątkiem szkół powszechnych eksperymentalnych, bowiem szkołom powszechnym eksperymentalnym, liceom ogólnokształcącym oraz szkołom zawodowym uprawnienia nadawał Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na wniosek Kuratora właściwego Okręgu Szkolnego (§ 3 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 16 grudnia 1936 r. o nadawaniu prywatnym szkołom powszechnym uprawnień publicznych szkół powszechnych, § 3 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 13 grudnia 1937 r. o nadawaniu prywatnym liceom ogólnokształcącym uprawnień liceów państwowych, § 3 rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 21 listopada 1937 r. o nadawaniu prywatnym szkołom zawodowym uprawnień szkół państwowych).

Szkoła prywatna mogła być zlikwidowana przez sprawującą nadzór władzę szkolną, jeżeli szkoła nie była czynna przez 3 miesiące bez usprawiedliwionej przyczyny, poziom naukowy lub wychowawczy szkoły w ciągu 3 ostatnich lat był niewystarczający, szkoła nie przestrzegała obowiązujących przepisów lub postanowień statutu szkoły albo gdy nauczanie lub wychowanie odbywało się w duchu nielojalnym dla Państwa (art. 4 u.p.s.).

Zakończenie

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. zderzono się z realnym problemem zaprowadzenia w Polsce jednego porządku prawnego, na miejsce trzech, a czasami czterech dotychczas obowiązujących na terenach Rzeczypospolitej. Jedną z wielu kwestii wymagających ujednoczenia był system oświaty. Unifikacja była nie tylko bardzo potrzebna, lecz także konieczna do przeprowadzenia jak najszybciej. Początkowo starano się zatem chociaż tymczasowo uregulować zagadnienia dotyczące szkolnictwa. Jednocześnie próbowano przygotowywać spójną, całościową regulację przepisów dotyczących szkół. Po wielu latach przygotowań, dyskusji i konsultacji nad wieloma projektami nowego prawa, 11 marca 1932 r. uchwalono ustawę o ustroju szkolnictwa. System, nad którym tak długo pracowano, miał skutecznie funkcjonować przez następne pokolenia i nie spodziewano się, że po kilku latach reformę oświaty przekreśli II wojna światowa, a po zakończeniu działań zbrojnych – wprowadzenie nowego reżimu politycznego w Rzeczypospolitej.

Słowa kluczowe: szkolnictwo, oświata, szkoła państwowa, szkoła prywatna

Bibliografia

- Araszkiewicz F., *Szkoła średnia ogólnokształcąca w Polsce w latach 1918-1932*, Wrocław 1972.
- Falski M., *Koncepcja szkoły powszechnej*, [w:] *Rozprawy z dziejów oświaty*, red. Ł. Kurdybacha, t. I, Wrocław 1958.
- Klebanowski S., *Przebudowa szkoły powszechnej*, „Oświata i Wychowanie” 1933, z. 2-3.
- Miąso J., *Szkoły zawodowe w Polsce w latach 1918-1939. Ich rozwój, organizacja i funkcje społeczne*, Wrocław 1988.
- Pęcherski M., Świątek M., *Organizacja oświaty w Polsce w latach 1917-1969*, Warszawa 1972.
- Raabe H., *Zagadnienia organizacyjne szkolnictwa polskiego*, [w:] *Zagadnienia szkolnictwa polskiego*, Warszawa 1924.
- Sikora W., *Stan szkolnictwa w Polsce*, Kraków 1928.
- Szablicka-Żak J., *Szkolnictwo i oświata w pracach sejmu ustawodawczego II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1997.

Śliwiński W., *Ustawodawstwo szkolne i organizacja polskich władz szkolnych oraz szkolnictwa wszystkich stopni w pierwszym dziesięcioleciu istnienia Odrodzonego Państwa Polskiego*, Łódź 1928.

Trzebiatowski K., *Szkolnictwo powszechne w Polsce w latach 1918-1932*, Wrocław 1970.

UNIFYING THE EDUCATION SYSTEM IN SECOND POLISH REPUBLIC

S u m m a r y

The aim of the article was presenting unification process of the education system in Poland after regaining independence in 1918. System of education in the territories of particular annexationist and successively adopted legislation aimed at standardizing education in Poland was presented briefly. Undoubtedly, most attention was paid to the Act of 11 March 1932 of the system of education, which adoption was a breakthrough in the development of education in the interwar period. Until 1932 school legislation was made of pre-war acts applicable in a particular area, the laws referring to only a few fields of education, as well as regulations and directives of the Minister of Religious Affairs and Public Education, which were published on an ad hoc basis and only temporarily. Among these, Temporary regulations for elementary schools from 1917, Order of 1919 of education obligation or two acts of 1922 – of establishing and maintaining public elementary schools and of the construction of public elementary schools.

Key words: education, public school, private school

ФОРМИРОВАНИЕ ЕДИНОЙ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ ВО II РЕСПУБЛИКЕ ПОЛЬШИ

Р е з ю м е

В статье рассматривается вопрос унификации системы образования в Польше после обретения независимости в 1918 г. Представлен коротко уклад системы образования на территориях отдельных захватчиков, а потом продемонстрированы по очереди принимаемые юридические акты, имеющие на цели унификацию образования в Республике Польша. Несомненно, особое внимание было уделено Закону об укладе системы образования с 11 марта 1932 г., принятие которого было переломным моментом в развитии образования в межвоенный двадцатилетней период. До 1932 г. право об образовании состояло с одиночных довоенных законов, которые обязывали на определенном пространстве, законы,

объемлющие только немногочисленные отрасли системы образования, а также распоряжения и постановления Министра Религиозных Признаний и Публичного Просвещения, которые выдавались одноразово и в самом основании имели временный характер. А именно, временные Положения об элементарных школах в Польском Королевстве с 1917 г., Декрет о школьных обязанностях с 1919 г. или два закона с 1922 г. – об создании и удерживании публичных общих школ, а также о строительстве общих школ.

Ключевые слова: система образования, образование, государственная школа, частная школа